

Bewegen & muziek in het voortgezet onderwijs

Bied jij deze leerlijn aan in jouw lessen LO?

Uit onderzoek in het primair onderwijs is gebleken dat bewegen & muziek (B&M) de minst favoriete leerlijn is van een docent lichamelijke opvoeding (LO) en daardoor ook het minst wordt aangeboden in het bewegingsonderwijs (ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2018). Hoe zit dit in het voorgezet onderwijs (vo)? Dit onderzoek brengt in kaart in welke hoedanigheid B&M is opgenomen in het huidige curriculum in het vo en wat de oorzaken zijn voor het mindere aanbod of het ontbreken van deze leerlijn. | Janna Bruijnen

Inleiding

B&M brengt veel voordelen met zich mee voor de motorische, cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Het komt tegenmoet aan de natuurlijke bewegingsdrang, leert kinderen creatief te denken en om zich non-verbaal te uiten (Teixeira-Machado et al., 2019). Dansen brengt mensen dicht bij elkaar en het laat kinderen onderdeel uitmaken van een groep (Tunçgenç & Cohen, 2016). Toch is gebleken dat B&M minder frequent aan bod komt dan andere leerlijnen. Drieëndertig procent van de vakleerkrachten LO in het basisonderwijs

geven aan dat B&M niet in hun onderwijs aan bod komt (Spithoff et al., 2017). Zesendertig procent van de leerlingen geven aan dat B&M niet tijdens hun gymlessen aan bod komt (Van der Sluis, 2014). Enerzijds zou dit kunnen komen door vermijdingsgedrag, waarbij een docent 'het gevaar' wil later verdwijnen of reduceren (Meulders et al., 2016). In dat geval zou een docent ervoor kunnen kiezen om geen B&M aan te bieden. Anderzijds zou dit kunnen komen door veiligheidsgedrag waarbij een docent ongewenste situaties wil afwenden, maar vermijden geen optie is (Blakey & Abramowitz, 2016). Een docent kan zich

bijvoorbeeld verplicht voelen om de kerndoelen en eindtermen te behalen, maar zich niet prettig voelen bij het geven van B&M en daarom juist dance-filmpjes opzet als alternatief.

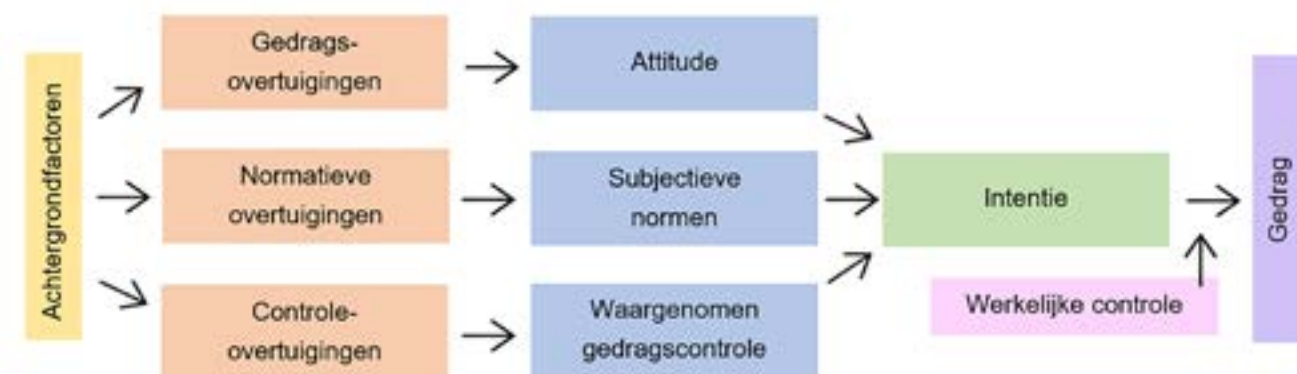
Het Reasoned Action Approach model (RAA-model) veronderstelt dat de intentie om bepaald gedrag uit te voeren de beste voorspeller is of het gedrag ook daadwerkelijk wordt uitgevoerd (Ajzen, 2012). De intentie wordt daarbij beïnvloed door de attitude, subjectieve norm en de ervaren controle, zie figuur 1.

De attitude is de houding die iemand heeft tegenover het gewenste gedrag; 'B&M is leuk'. De subjectieve norm heeft te maken wat iemand denkt wat opvattingen van anderen zijn; 'Mijn vaksectie verwacht dat ik B&M aanbied'. De ervaren controle is de inschatting van iemands eigen mogelijkheden om het gewenste gedrag uit te voeren; 'Ik beschik over de juiste vaardigheden'. De intentie om het gedrag uit te voeren wordt door deze drie factoren bepaald. Als deze factoren negatief worden beïnvloed, is de intentie op het gedrag uit te voeren klein. In dit geval: een docent geeft géén lessen B&M (Ajzen, 2012). De werkelijke controle is een voorwaarde, de mogelijkheid en controle die een persoon heeft om het gedrag uit te kunnen voeren. Omgevingsfactoren kunnen daarbij een rol spelen, denk daarbij bijvoorbeeld aan de beschikbaarheid van middelen (lesstof B&M, muziek, geluidsinstallatie, voorbereidingstijd) of de fysieke omgeving (gymzaal met goede akoestiek).

Er is eerder nog geen onderzoek gedaan naar het voorkomen van de leerlijn B&M binnen het vo. De verwachting is dat B&M ook in het vo minder wordt aangeboden, gekeken naar de

Figuur 1 Reasoned Action Approach model (Ajzen, 2012).

data uit het po. De volgende onderzoeksvragen zijn opgesteld:

- 1 In welke hoedanigheid wordt B&M opgenomen in het huidige curriculum van lichamelijk opvoeding op scholen in het voorgezet onderwijs?
- 2 Wat kunnen voor docenten lichamelijke opvoeding in het voorgezet onderwijs redenen zijn voor het ontbreken van de leerlijn B&M, kijkend naar de attitude, subjectieve norm en ervaren controle?

Methode

Context & Design

Tweehonderdvijfenvertig docenten LO in het vo hebben deelgenomen aan dit onderzoek, waarvan 159 mannen en 86 vrouwen. De grootste groep respondenten (n = 166) heeft een leeftijd tussen de 26 en 45 jaar. Deze docenten geven les aan verschillende leerjaren op het vo en verschillende onderwijsniveaus. Het design is verkennend, omdat er nog weinig bekend is over het vak B&M in het vo. De mixed methods methode is gebruikt en het onderzoek is cross-sectioneel, maar dataverzameling heeft op verschillende momenten in tijd plaatsgevonden. De meetinstrumenten zijn één keer en op één moment afgenomen. Als eerste een vragenlijst, vervolgens zijn respondenten geselecteerd en is documentatie opgevraagd. Als laatste zijn interviews afgenomen.

Meetinstrumenten

Er is gebruikgemaakt van een vragenlijst. Deze is specifiek voor B&M opgesteld waarbij gebruik is gemaakt van een voorbeeld vragenlijst van het RAA-model (Cheon et al., 2014). Er is gewerkt met stellingen en deze stellingen zijn

samengevoegd tot concepten: attitude, subjectieve norm, ervaren controle en intentie. Daarnaast is bij tien respondenten documentatie opgevraagd (vakwerkplannen, lesinhouden, PTA) om inzicht te krijgen of B&M is opgenomen in het curriculum en op welke manier. Met deze respondenten zijn interviews afgenomen voor extra diepgang. Deze vragen zijn ook gebaseerd op het RAA-model (Ajzen, 2012).

Resultaten

Onderzoeksvraag 1

B&M scoort zowel voor belang, relevantie en affiniteit als een na laatste van alle leerlijnen. Bij 27 van de 245 docenten LO is het niet opgenomen in een vakwerkplan of PTA, vijf docenten weten niet of B&M is opgenomen. Bij 39 van de 245 docenten komt B&M helemaal niet aan bod tijdens de lessen LO. De frequentie van het aanbod ligt voornamelijk tussen de 1 tot 2 keer (n = 77) en 3 tot 5 keer (n = 126) per jaar. Opvallend daarbij is dat 129 docenten B&M gemiddeld meer dan 30 minuten aanbieden. De overige docenten bieden B&M dus géén volledige les aan. De keuze voor het wél opnemen ligt vooral bij het willen voldoen aan kerndoelen en

eindtermen en het aanbieden van een breed beweegaanbod. Keuzes om het niet aan te bieden liggen vooral bij de weerstand van leerlingen, onvoldoende vaardigheden, onvoldoende kennis en niet beschikken over (geschikte) werkvormen.

Onderzoeksvraag 2

Tabel 1 laat de correlatiecoëfficiënten zien waarbij er significante positieve correlaties zijn tussen attitude en ervaren controle, attitude en subjectieve norm en tussen ervaren controle en subjectieve norm. Dit betekent als de scores van de ene variabele positief zijn, dit samenhangt met positieve scores op de andere variabele. Het is zichtbaar dat het grootste verband zit tussen attitude en ervaren controle (r = .724). De correlatiecoëfficiënten laten ook zien dat er significante positieve correlaties zijn tussen attitude en intentie, ervaren controle en intentie en subjectieve norm en intentie. Deze resultaten suggereren dat de attitudes, ervaren controle en de subjectieve norm belangrijke factoren zijn die de intentie van de docent LO om B&M aan te bieden kunnen beïnvloeden.

Tabel 1 Pearson-correlaties tussen de gemeten constructen (variabele)

Variabele	Attitude	Ervaren controle	Subjectieve Norm	Intentie
Attitude		.724**	.570**	.708**
Ervaren controle			.503**	.653**
Subjectieve norm				.667**
Intentie				
M	5,06	5,15	5,11	5,30
SD	1,25	1,32	1,18	1,41

Sig. (2-tailed) <0,001
 **correlation is significant at the 0,01 level (2-tailed).

Tabel 2 Pearson-correlaties tussen 'komt aan bod', 'hoe vaak', 'hoeveel tijd' en de constructen

Variabele	Attitude	Ervaren controle	Subjectieve Norm
Komt aan bod	.386**	.391**	.452**
Hoe vaak	.401**	.341**	.426**
Hoeveel tijd	.415**	.504**	.454**

Sig. (2-tailed) <0,001

**correlation is significant at the 0,01 level (2-tailed).

Tabel 2 laat zien dat de attitude, ervaren controle en de subjectieve norm allemaal positief correleren met óf B&M aan bod komt, hoe vaak het aan bod komt en de tijdsduur. Deze resultaten suggereren dat als zowel de attitude, ervaren controle en de subjectieve norm positiever zijn, B&M eerder wél aan bod komt, vaker aan bod komt en de tijdsduur langer is.

Binnen werkelijke controle zijn alleen zwakke positieve verbanden gevonden. De beschikking over lessen, lesinhouden of methodes over B&M ($r = .268$) correleert het hoogste, wat betekent dat als een docent beschikt over bijvoorbeeld kant en klare lessen, B&M ook eerder aan bod zou komen.

Binnen het concept attitude kunnen de docenten veel positieve aspecten van B&M opnoemen, zoals het op de voorgrond treden van leerlingen die normaal op de achtergrond staan, het verbeteren van de samenwerking en leerlingen die uit hun comfortzone leren komen. Dit kan omslaan in iets negatiefs, zo komt nadrukkelijk naar voren dat kinderen het vaak niet leuk vinden, zich schamen, niet willen meedoen, veel weerstand bieden, maar ook dat een docent zich er zelf niet comfortabel bij voelt. Binnen het concept subjectieve norm voelen docenten zich verplicht om het aan te bieden en verwachten dit ook van collega's. Binnen het concept ervaren controle komt nadrukkelijk naar voren dat de meeste docenten zich niet bekwaam voelen en kennis ontbreekt om een les B&M te kunnen ontwerpen en aan te bieden.

Discussie & conclusie

Kijkend naar het belang, relevantie en affiniteit met B&M, komt B&M voor

docenten LO op de een na laatste plaats van alle leerlijnen. Deze bevindingen komen overeen met de data uit het po, waar zowel vakleerkrachten als leerlingen aangeven dat B&M de leerlijn is die het minste aan bod komt (Spithoff et al., 2017). Voor 39 van de 245 docenten vindt vermijdingsgedrag plaats: geen B&M aanbieden en dus het 'gevaar' laten verdwijnen (Meulders et al., 2016). Voor de overige docenten vindt er voor een aantal veiligheidsgedrag plaats: docenten voelen zich verplicht om het aan te bieden en vermijden is dus geen optie (Blakey & Abramowitz, 2016), ze voelen zich er niet prettig bij en bieden daarom géén volledige les aan of laten het maar een of twee keer per jaar terugkomen als beginspel. Docenten kunnen wél beamen dat B&M positieve effecten kan hebben voor de samenwerking en het gevoel van saamhorigheid (Tunçgenç & Cohen, 2016). Toch is gebleken dat dit niet door iedereen als positief wordt ervaren, omdat leerlingen veel weerstand kunnen bieden, waardoor juist helemaal geen samenwerking plaatsvindt en geen gevoel van saamhorigheid wordt gecreëerd.

Er kan geconcludeerd worden dat B&M bij ongeveer vijftien procent van de deelnemende scholen niet is opgenomen in het vakwerkplan en ook niet (in alle leerjaren) aan bod komt in de lessen LO. Ook wordt B&M vaak niet als volledige les aangeboden en is de tijdsduur korter dan 30 minuten. Docenten voelen zich vaak verplicht om het aan te bieden, maar bieden door hun eigen mindere vaardigheden of ongemak het vaak minimaal aan. Weerstand van leerlingen komt ook duidelijk naar voren als negatieve factor. Docenten geven aan vaak niet over lesstof te beschikken en daardoor

ook niet weten hoe ze het moeten aanbieden (ervaren controle). Docenten geven aan het vaak ook niet leuk te vinden (attitude). De ervaren controle en de attitude staan in deze studie positief met elkaar in verband: als de ervaren controle positief wordt beïnvloed, geldt dit ook voor de attitude en andersom. De grootste wens zou dan ook zijn om kant en klare lessen te ontvangen, waarvan bekend is dat deze succes hebben in het vo en niet te veel van hun eigen vaardigheden vraagt.

Aanbevelingen

Wat kan jij hier nu mee als docent LO? Als je jezelf hierin herkent, kun je wellicht deelnemen aan scholing of een cursus. Maar neem ook je eigen bewegingsonderwijs eens onder de loep en ga in gesprek met je vaksectie! Bieden jullie B&M aan? En op wat voor manier? Zijn jullie daar tevreden over? Zijn er belemmeringen en hoe kunnen jullie deze belemmeringen uit de weg gaan of oplossen? Kunnen jullie lesinhouden met elkaar delen of eens bij elkaar in de les gaan kijken? Zijn er nog dingen die je nodig hebt om B&M aan te kunnen bieden? ●

Bronnen

Scan of klik op de QR-code naar de bronnen

Contact

jannabruijnen@gmail.com

Janna Bruijnen is een voormalig B&M-docent bij ALO Eindhoven. Momenteel is ze werkzaam bij gemeente Venlo als Sportconsulent

Foto

Janna Bruijnen

Kernwoorden

bewegen & muziek, voortgezet onderwijs, dans, bewegingsonderwijs